

Pastorens pistoler

AF HENRIK GJØDE NIELSEN

Pastor Nielsen

Det er ikke så ofte, vi på Hals Museum har kontakt med ordensmagten. Det indskrænker sig stort set til, når vi skal indhente politiets tilladelse til gennemførelse af arrangementer, som f.eks. Hals Skanse Marked og Sortkrudtfestival. Til en af undtagelserne hører, da vi blev kontaktet af politiet og var med til at rette op på en ulovlighed. Ganske lovformeligt, naturligvis.

På sin vis var det ikke overraskende, at anledningen til hele det langstrakte forløb var Pastor Nielsen; en af de navnkundige personligheder i Hals. En mand, om hvis navn der på mange måder stod gny, og som endnu i dag er levende i mange Halsborgeres erindring.

Sagen drejer sig om noget så ukristeligt som et par pistoler. Ulovlige pistoler, forstås. Selvom pistolerne nu er gået fra at være våben og ulovligheder til at være lovformelige museumsgenstande, så har vejen været lang. Det er heller ikke et hvilket som helst par pistoler, der er tale om. Det drejer sig nemlig om pastorens pistoler. Pastor Niensens pistoler. Men hvem var denne Pastor Nielsen?

Portræt af pastoren

Pastor Einar Nielsen (1900-1965) var sognepræst i Hals fra 1936 til 1965. Pastoren havde en tid lang været i Grønland, og mindede tilsyneladende ikke så lidt om den bidske læge i Gustav Wiedes roman "Livsens Ondskab." Også han havde været i Grønland, og også han stak ud ved sin optræden og ved sin evne til at træde hårdt og ufortrødent på de ømmeste ligtorne, både bevidst og som følge af sin natur. Skal vi sige, at Pastor Nielsen ikke altid opførte sig på en måde, som man forventede af en præst.

Pastor Nielsen mødte således en dag en tilflytter i Hals, hvor det vel at mærke ikke altid har været lige let at være tilflytter. Pastoren mødte vedkommende med følgende svada: "Hvad fanden hedder De, og hvor kommer De fra?" Da navn og oprindelsessted spagfærdigst var oplyst, tordnede pastoren: "Det var dog et besynderligt navn! Find ud af, hvor det kommer fra, og anskaf Dem så et andet." Hermed var samtalen slut, og Nielsen gik sin vej.

Når Nielsen optrådte i tjenesten, var han ikke mindre brysk. Således oplyste han i en bryllupstale det unge par om, at et ægteskab ikke var som en cykel, man bare kunne lade ruste og så smide væk. Et ægteskab skulle, ligesom en cykel, hvis den skulle holde, passes ordentligt. Det er da en lignelse. Pastor Nielsen var god for andre, og der findes personer i Hals, som under ingen omstændigheder vil fortælle, hvad Pastor Nielsen sagde ved deres bryllup. Ikke på vilkår.

Ægteskaber resulterer jo gerne i småfolk, og her kunne Pastor Nielsen også træde i karakter. Han indskrænkede sig ikke blot til at blande sig i forældrenes navnevalg, men kunne ligefrem nægte at døbe og give barnet det navn, som forældrene egentlig havde tænkt sig. I et tilfælde blev Gunnar f.eks. til Viggo.

Når så de små nåede konfirmationsalderen, var Pastor Nielsen tilsyneladende en lige så usædvanlig præst for sine konfirmander, som han var for folk, der stod for at gå ind i den hellige ægtestand, og for dåbsfolk. Ved optagelsen af flere af de traditionelle konfirmationsbilleder, hvor de unge stillede op til fotografering sammen med deres præst, bragte Pastor

Pastor Nielsen var en ivrig fotograf. Her er pastoren selv forevigeet med sit kamera, i fuldt ornat. Men pastoren kunne også være kreativ i arrangeringen af motiv, selv ved så traditionelle optagelser som konfirmationsbilleder. Foto i Hals Museums Lokalhistoriske Arkiv.

Nielsen de to sengotiske træskulpturer – der med undtagelse af ophold i haver i Hals og en tid på Aalborg Kloster – siden 1300-tallet havde haft ophold i Hals Kirke, med ind i konfirmandstuen eller med ud foran kirken, alt efter hvor billedet nu skulle tages. Her blev så Jomfru Maria og Johannes Døberen forevigeet sammen med præst og konfirmander. Det bør her for god ordens skyld oplyses, at de to sidealterfigurer nu atter befinder sig i Hals Kirke, hvor de sammen med det tidligere korbuekrucifiks er opsat på skibets nordvæg, hvorfra de ikke fjernes.

Pastor Nielsen havde også smag for de verdslige glæder, men kunne tillige give disse et vist kirkeligt anstrøg. Når bydrengen fra købmanden kom med varer til Pastor Nielsen, bankede drengen naturligvis på døren. Denne banken blev besvaret af pastoren, som med messende stemme spurgte: "Hvem er det der banker på pastorens dør?" Hertil svarede drengen, ligeledes med messende stemme: "Det er købmandens bydreng med øl til pasto'oren."

Pastor Nielsen havde, som Gustav Wieds Knagsted, en til tider ganske massiv form for humor. På et tidspunkt oplevede en anden prominent Halsborger, strandvagtmester H. R. Friberg, at læse sin egen nekrolog i avisen. Friberg ringede til Pastor Nielsen og spurgte: "Jeg ved ikke, om De har hørt, at jeg er død?" "Jo," svarede Pastor Nielsen, "det har jeg. Sig mig engang – hvor ringer De fra?"

Konfirmationsbillede fra Hals, 1937. Her ses Pastor Nielsen, årets konfirmandhold i Hals samt Jomfru Maria og Johannes Døberen fra sengotikken, foran Hals Kirke. Foto i Hals Museums Lokalhistoriske Arkiv.

Med udgangspunkt i en liste udarbejdet af samme strandvagtmeester Friberg, udarbejdede Pastor Nielsen i øvrigt en lang liste med øge- eller kaldenavne over folk i Hals, med tilhørende "facitliste." Problemet med den slags navne er, at nogle ved godt, at de har dem, andre ikke. Oprindeligt var det meningen, at listen skulle udgives, med forord og det hele, men tanken blev opgivet, vist mest efter pres fra pastoren.

Man kan således sige, at Pastor Nielsen i mangt og meget gik op i og tog del i alle sider af livet i Hals. Ikke desto mindre skal han selv have udtalt, at han aldrig faldt til i Hals, og at han i hvert fald ikke ville begraves der. Trods det til tider lidt anstrengte forhold mellem byen og dens præst, så tjener det dog Pastor Nielsen til ære, at han fik bragt Hals by uskadt igennem de vanskelige befrielsesdage i maj 1945.

Pastorens indsats under besættelsen 1940-1945 – i kort form

Pastor Nielsen var leder af modstandsbevægelsen i Hals, og trådte som sådan særlig i karakter i befrielsesdagene i maj 1945. I Hals overgav tyskerne sig først den 17. maj 1945 kl. 17.00, og Pastor Nielsen og hans omtrent halve snes mænd måtte i dagene frem til den 17. maj føre vanskelige forhandlinger med kommandanten for de omtrent 600 tyske tropper, hvis chef truede med at beskyde Hals, hvis man ikke kunne hold justits blandt folk, der også her overfaldt og forulempede piger, der havde haft tyske kærestes, ødelagde tyske anlæg o.s.v. Da tyskerne endeligt overgav sig, blev Pastor Nielsen i dele af dagspressen hængt ud for at have brugt "Gestapolignende" metoder for at skaffe ro blandt

sine sognebørn. Bl.a. skal Pastor Nielsen på et tidspunkt have hentet en flok unge ind i Tøjhuset på Hals Skanse, i det der nu er Hals Museums udstillingsbygning, placeret dem med ansigtet ind mod væggen, lagt sin pistol på bordet og have sagt, at hvis ikke de forholdt sig i ro, ville han skyde. Andre dele af pressen roste ham for at være manden, der havde forhindret, at Hals blev skudt i grus. Sagen gik Pastor Nielsen meget på, men han kom ud af den med æren i behold, og i øvrigt med en skrivelse fra Oberst Lunding, forsvarsstabens efterretningsafdeling, i hvilken anføres følgende:

”På given foranledning skal forsvarsstabens efterretningsafdeling udtale, at pastor Nielsen, Hals, under den tyske besættelse af Danmark har ydet afdelingen særdeles værdifuld bistand i dens arbejde i Nordjylland. Afdelingen kom ved pastorens hjælp i besiddelse af betydningsfulde oplysninger, som den næppe ville have kunnet skaffe sig på anden måde, og skal derfor udtale sin anerkendelse af pastor Nielsens udmærkede arbejde.”

I en anbefalingsskrivelse for optagelse af Pastor Nielsens søn, der ligeledes hedder Einar Nielsen, på 4. Majkollegiet i Århus, skriver Kaj Mortensen bl.a.:

”Efter kapitulationen gik han [Pastor Nielsen] hårdt, hensynsløst og uden personanseelse ind for udrensningen, kun med ét for øje: sandhed og ret. Det er vel derfor ikke mærkeligt, at der fra ”et vist befolkningslags” side rejste sig en bevægelse for at få ham fjernet fra embedet. Hele præstens færd var dog uangribelig, og de sunde og gode kræfter i befolkningen stod vagt om ham, hvorfor bevægelsen da også ganske løb ud i sandet.”

Befrielsessommeren 1945 var altså en vanskelig tid for Pastor Nielsen og hans familie. Efter at have været udsat for stort psykisk pres

Et vejskilt i Hals: Pastor Nielsens Vej. Foto: Bjarne Høj, Hals Museum.

som følge af arbejdet i modstandsbevægelsen, blev Pastor Nielsen nu angrebet fra flere sider. Men sagen gik i sig selv, og Pastor Nielsens eftermæle som leder af den lokale modstandsbevægelse står uantastet. Alene dét forhold kalder på anerkendelse og ihukommelse. Men det gør pastorens særegne karakter, hans gøren og laden i byen og sognet også. Pastor Nielsen bør huskes, og da der gav sig en anledning til at bidrage hertil, lod Hals Museum ikke denne gå fra sig.

Pastor Nielsens Vej

Da området ved præstegården i Hals blev udstykket i årene efter år 2000, skulle den nye vej naturligvis have et navn. Pastor Nielsen boede selvsagt i præstegården, og Hals Museum foreslog derfor, at den nye vej skulle hedde Pastor Nielsens Vej. Den nu hedengangne Hals Kommunes tekniske udvalg besluttede på møde den 12. januar 2005, at den nye vej skulle hedde Pastor Nielsens Vej. Det var så ikke den eneste historie om Pastor Nielsen, der skulle gives dette år. Det var nemlig også i året 2005, historien om Pastorens Pistoler tog sin begyndelse for at nå til vejs ende i 2008.

Pastorens Pistoler

I foråret 2005 blev Hals Museum kontakttet af Holstebro Politi. Pastor Einar Nielsens søn, Einar Nielsen, forhenværende bibliotekar, havde henvendt sig til politiet med to pistoler. De to pistoler var Pastor Nielsens pistoler fra hans tid som leder af modstandsbevægelsen i Hals. Pistolerne havde "overvintret" i familiens eje, og nu ville Einar Nielsen gerne af med dem. Imidlertid havde Einar Nielsen været både så venlig og fremsynet at meddele Holstebro Politi, at Hals Museum muligvis

Pastorens Pistoler. Øverst den amerikansk producerede Smith & Wessen. Nederst den tyske Mauser, formodentlig tyvstjålet. Foto: Henrik Gjøde Nielsen.

ville være interesseret i at få overdraget våbnene. Om vi var det, spurgte Holstebro Politi. Det var vi naturligvis.

Nu indledtes så en længere proces. Til en begyndelse sendte Holstebro Politi pistolerne til en nærmere, kriminalteknisk undersøgelse ved Rigspolitiet i København. Man skulle have klarlagt, om pistolerne havde været anvendt ved røveri el.lign. Det var ikke tilfældet. Efter undersøgelsen blev pistolerne returneret til Holstebro Politi, som orienterede Hals Museum om resultatet. Pistolerne skulle Hals Museum så afhente ved Holstebro Politi, men man kører altså ikke bare rundt med pistoler her i landet. Museet henvendte sig så til Aalborg Politi, med en ansøgning om tilladelse til våbentransport. Transporten omfattede ruten Aalborg – Holstebro Politi – Aalborg Politi, hvor pistolerne blev indleveret m.h.p. destruktion. Altså ikke med en klaphammer, men hos en våbensmed, som skulle gøre pistolerne ubrugbare. Transporten blev gennemført, pistolerne indleveret ved Aalborg Politi, og hen på året 2007 kunne Hals Museum så afhente Pastorens Pistoler hos politiet.

Den ene pistol er en Smith & Wesson tromlerevolver, fremstillet i USA. I skæftet er indridset et "N", formentlig af Pastor Nielsen. Da tromlerevolvere af denne type indgik i de allierede troppers udstyr og i nedkastninger til den danske modstandsbevægelse, må pistolen stamme fra en sådan nedkastning.

Den anden pistol, med tilhørende magasin og skede, er en tysk fremstillet Mauser, kaliber 7,65 mm. Heller ikke denne pistols oprindelse kan bestemmes, men da pistoler af denne type indgik i tyske Værnemagtsofficerers bevæbning, og da danske præster jo ikke var omfattet af denne, må pistolen være blevet stjålet fra en tysk officer på et tidspunkt under krigen og endt hos Pastor Nielsen i Hals.

I 2008 kommer Pastorens Pistoler endelig til vejs ende, til Tøjhuset på Hals Skanse, hvor Pastor Nielsen i maj 1945 lagde en af sine pistoler på bordet, og truede med at skyde. Hals Museums særudstilling 2008 har titlen "Gemte Genstande og Aktuelle Antikviteter – Fabelagtige Fotos og Sære Seværdigheder." Som titlen siger, vises bl.a. nytilkomne genstande til Hals Museum, og blandt disse er Pastorens Pistoler, som efter særudstillingen 2008 vil indgå i Hals Museums permanente, besættelseshistoriske afdeling i museets basisudstilling.